

STUDIUL ANTROPOLOGIC AL SCHELETELOR DIN NECROPOLA DIN SECOLUL AL IV-LEA E.N. DE LA LEȚCANI (JUD. IAȘI)

Dacă din punct de vedere arheologic cultura Sintana de Mureș — Cerneahov, răspîdită pe un areal atît de vast, de la est de Don pînă în Carpații Apuseni, a devenit cunoscută prin numeroase necropole și așezări, datele antropologice asupra creatorilor acestei culturi rămîn încă destul de sărace în ceea ce privește teritoriul țării noastre.

Studiile antropologice referitoare la populațiile de tip Sintana de Mureș se rezumă doar la datele asupra unui schelet de la Erbiceni (Olga Necrasov și Maria Cristescu), precum și la cele rezultate din studiul scheletelor provenite din necropola de la Independența (jud. Ialomița) efectuat de Maria Cristescu și colaboratori. Datele antropologice asupra altor serii scheletice aparținînd aceleiași culturi descoperite în necropolele de la Tirgșor, Olteni, Spanțov și Lunca (studiate de D. Nicolăescu-Plopșor și Wanda Wolski) sînt de ordin destul de general, privind în special latura demografică și tipologică a populației. În schimb, dispunem în prezent de date ceva mai bogate asupra populației de tip Cerneahov de pe teritoriul U. R. S. S., ca rezultat al studiilor efectuate de G. F. Debeș asupra populațiilor de pe Niprul mijlociu, de T. S. Kondutorova asupra seriei scheletice de la Cherson, de M. S. Velikanova asupra populației provenite din necropolele aparținînd secolului al IV-lea de pe teritoriul R. S. S. Moldovenească de la Mălăiești și Budești.

Seria de schelete care ne-a fost încredințată spre studiu de către Cătălina Bloșiu a fost obținută prin săpăturile întreprinse în anii 1966—1969 în necropola de la Lețcani (jud. Iași), în urma cărora ne-au parvenit 48 schelete, dintre care 31 din morminte de înhumație, iar 17 din morminte de incinerare.

MATERIALUL ȘI METODA DE LUCRU

O mare parte din scheletele provenite din mormintele de înhumație se află într-o stare de degradare destul de accentuată, unele fiind reprezentate doar prin fragmente de schelet postcranian, iar altele, prezentînd un înalt grad de deformare post-mortem a neurocraniului (probabil din cauza presiunii solului), ceea ce le face improprii unui studiu biometric. Cu tot efortul depus în munca minuțioasă de restaurare, nu a fost posibilă decît reîntregirea unui număr mic de schelete (8) care să se preteze unui studiu antropometric. Totuși, studiul materialului osteologic al seriei scheletelor de la Lețcani ne-a permis, într-o oarecare măsură, obținerea unor date antropologice privitoare la sexul și vîrsta populației de tip Sintana de Mureș de aici, cît și unele date metrice și tipologice.

SEXUL ȘI VÎRSTA

Din totalul de 24 indivizi adulți, sexul a putut fi precizat numai la 23 dintre ei, un individ adult fiind reprezentat prin resturi scheletice destul de neconcludente în acest sens.

Din cele 23 schelete ale indivizilor adulți de la Lețcani, 5 au aparținut unor bărbați, iar 18 unor femei. Alte 7 schelete, aparținînd unor indivizi tineri (copii), la care creșterea nu s-a terminat și demorfismul sexual este departe de a fi realizat, nu ne pot oferi date în problema apartenenței la un sex sau altul. Cu atît mai mult resturile osoase provenite din mormintele de incinerare, fiind foarte mici și adeseori puțin numeroase, ne pun în situația de a nu le putea determina nici sexul și, de cele mai multe ori, de a nu le putea aprecia nici vîrsta.

Referindu-ne la vîrsta indivizilor din seria de la Lețcani, putem afirma că longevitatea acestora era destul de scăzută. Din totalul de 31 schelete din morminte de înhumație, 7 sînt de copii (4 infans I

și 3 infans II), 14 au aparținut unor adulți, 8 sînt de maturi și numai 2 au aparținut unor bătr. ai. Mortalitatea era destul de ridicată, copiii reprezentînd 22,58 %, adulții 45,16 %, iar bătrîinii abia 6,45 %.

Datele din necropola de la Lețcani privind mortalitatea sînt asemănătoare cu cele constatate în studiul asupra scheletelor de la Independența (Maria Cristescu și colaboratori), care reprezintă pînă în momentul de față studiul antropologic cel mai aprofundat asupra unor schelete aparținînd culturii Sintana de Mureș — Cerneahov de pe teritoriul țării noastre. Dăm mai jos tabelul comparativ

vîrsta	Lețcani		Independența	
	nr. cazuri	%	nr. cazuri	%
infans I	4		1	
infans II	3	22,58	0	16,67
juvenis	0		2	
adultus	14	45,16	8	44,44
maturus	8	25,81	5	27,78
senilis	2	6,45	2	11,11

al vîrstei mortalității seriei noastre de studiu și a aceleia de la Independența.

În ceea ce privește longevitatea pe sexe, păstrînd rezerva numărului mic de indivizi avuți la dispoziție, se remarcă o diferență destul de mare între bărbați și femei. La bărbați, vîrsta medie este de 43 ani, în timp ce la femei ea este de 33 ani.

Cercetările anterioare referitoare la determinarea vîrstei, efectuate de Olga Necrasov și colaboratori

pe o serie de 1000 crani actuale, din colecția Rainer, au dovedit că sinostozarea oaselor craniene se petrece la femei mai lent decît la bărbați, așa încît aprecierea vîrstei numai pe baza acestui criteriu ar produce o întinerire a vîrstei feminine. Pentru evitarea erorilor, în scopul aprecierii vîrstei pe sexe s-au luat în considerare și alte criterii ca: erodarea dentiției, aspectul faciesului simfizar și altele.

Diferențe referitoare la longevitatea pe sexe au fost puse în evidență și de datele rezultate din studiul scheletelor de la Independența (jud. Ialomița), cît și de cele obținute asupra seriei de la Sintana de Mureș (studiată de I. G. Russu, M. Șerban și N. Motioc).

Longevitatea pe sexe la cele trei serii:

localitate	Lețcani		Independența		Sintana de Mureș	
	♂	♀	♂	♀	♂	♀
vîrsta medie	43 ani	33 ani	42 ani	30 ani	44 ani	31 ani

UNELE CARACTERISTICI ANTROPOLOGICE ALE SERIEI DE SCHELETE DE LA LEȚCANI

Craniul neural la bărbați este destul de lung (184 mm) și mijlociu de larg (144 mm), ceea ce dă un indice cefalic, în medie, de tip mezocran (75,58). La femei, indicele cefalic este în medie de tip dolocran (76,61).

În tabelul alăturat dăm repartitia pe categorii a indicelui cefalic al scheletelor de la Lețcani (în paranteză numerele mormintelor)

Forma calotei craniene în norma verticală, la ambele sexe, este ovoidală sau ovoid-pentagonală. Fruntea prezintă un relief glabelar slab dezvoltat la femei și mijlociu de accentuat la bărbați. În norma occipitală, cutia craniană este în mod predominant în formă de bombă.

Masivul facial a putut fi reîntregit, din toată seria, doar la doi indivizi, unul de sex masculin, care prezintă un indice facial de tip eurien (49,63) și unul de sex feminin, cu un indice facial de tip hiperEurien (43,07). La ceilalți indivizi adulți s-au putut reîntregi doar anumite părți constitutive ale craniului facial, pe baza cărora s-au putut face unele considerații de ordin tipologic.

Referindu-ne la talia indivizilor seriei de schelete de la Lețcani, la care scheletul postcranian s-a conservat în condiții mai multumitoare în comparație cu cel cranian, ea a putut fi calculată la un număr de 14 schelete (9 femei și 5 bărbați).

categoria	bărbați	femei	seria întregă
ultradolocran	—	—	—
hiperdolocran	—	—	1 (9)
dolocran	1	1	2 (14, 34)
mezocran	1	2	3 (25, 30, 40)
brahocran	1	—	1 (19)

Aprecierea taliei indivizilor de la Lețcani s-a făcut atât prin metoda Manouvrier, cât și prin metoda Trotter-Gleser. Cele două metode, după cum se știe, diferă destul de mult între ele în ceea ce privește evaluarea taliei după diverse piese scheletice, de aceea unii indivizi încadrați într-o anumită categorie de talie după scara Manouvrier aparțin altei categorii din scara Trotter-Gleser. Luându-se în considerație ambele scări dimorfice, s-a remarcat absența taliilor mici, atât la indivizii de sex feminin cât și la indivizii de sex masculin; la aceștia din urmă, într-un singur caz, este prezentă și categoria de talie foarte mare. Dăm mai jos repartitia pe categorii a taliei indivizilor de la Lețcani, atât după scara Manouvrier cât și după scara Trotter-Gleser (în paranteză numerele mormintelor).

categoria	bărbați		femei	
	Manouvrier	Trotter-Gleser	Manouvrier	Trotter-Gleser
mică	—	—	—	—
submijlocie	1 (21)	—	1 (9)	—
mijlocie	1 (28)	—	4 (23, 30, 36, 40)	2 (9, 23)
supramijlocie	2 (19, 34)	1 (21)	3 (18, 24, 42)	3 (30, 36, 40)
mare	—	3 (19, 28, 34)	1 (20)	4 (18, 20, 24, 42)
foarte mare	1 (25)	1 (25)	—	—

Media taliei la bărbați este de 168 cm după metoda Manouvrier și de 174 cm după metoda Trotter-Gleser, în timp ce la femei ea este de 156 cm apreciată prin prima metodă și de 159 cm apreciată prin cea de-a doua. Atât mediile taliilor masculine, cât și cele ale taliilor feminine (apreciate prin ambele metode), diferă puțin de cele constatate de Maria Cristescu la seria de la Independența, unde media taliilor masculine era de 170 cm după metoda Manouvrier și de 174 cm după metoda Trotter-Gleser, în timp ce taliile feminine ofereau o medie de 156 cm după prima metodă și de 158 cm după cea de-a doua.

Relieful osos al scheletului postcranian este mijlociu de dezvoltat la bărbați, dar la femei el este destul de slab, scheletele feminine fiind foarte gracile.

Femurul la indivizii de sex masculin prezintă un pilastru mai accentuat, în timp ce la indivizii de sex feminin el este prevăzut, în cea mai mare parte a cazurilor, cu un pilastru slab. Forma femurelor la ambele sexe, este în majoritate hiperplatimeră și platimeră, foarte rar eurimeră, iar tibia este predominant mezocnemă, arareori euricnemă.

DIAGNOZA TIPOLOGICĂ A SERIEI DE LA LEȚCANI

Cu toate greutățile întâmpinate, datorate atât stării proaste de conservare a materialului osteologic, cât și diagnozei diferențiale între tipul nordic și cel mediteranoid, se poate afirma totuși că există deosebiri apreciabile în apartenența tipologică a bărbaților și femeilor de la Lețcani. În timp ce bărbații sînt predominant nordici, unii dintre ei prezentînd elemente nordice asociate cu caractere protoeuropoide, femeile sînt predominant mediteranoide, acest tip antropologic fiind combinat, în unele cazuri, cu elemente est-europoide.

CONCLUZII

Geneza culturii Sîntana de Mureș — Cerneahov nu este pe deplin clarificată pînă în momentul de față. Dacă după unii autori, creatorii acestei culturi ar fi fost goții, după alții, această cultură ar reprezenta o sinteză, la realizarea căreia și-au adus contribuția mai multe populații care au trăit în aria ei vastă de răspîndire, printre ele fiind daco-carpici, sarmații și goții.

Din punct de vedere antropologic, atât din studiul seriei de schelete de la Lețcani, cât și din studiile anterioare efectuate asupra scheletelor aparținînd culturii Sîntana de Mureș — Cerneahov de pe teritoriul țării noastre, s-a remarcat o neomogenitate în ceea ce privește apartenența tipologică. Așa cum s-a arătat mai sus, bărbații de la Lețcani aparțin în mod predominant tipului nordic, în timp ce femeile sînt mediteranoide cu unele influențe est-europoide.

În fața acestei situații, se naște întrebarea, dacă această eterogenitate tipologică oglindește și o apartenență etnică diferită? Populațiile autohtone care au precedat în timp cultura Sîntana de Mureș — Cerneahov sînt puțin cunoscute antropologic, dat fiind practicarea ritului de incinerare. În schimb, studiile asupra populațiilor neolitice și a celor din epoca bronzului au relevat predominanța tipului mediteranoid în fondul local. În acest caz s-ar putea afirma, păstrînd rezerva numărului mic de indivizi, că seria feminină de la Lețcani, predominant mediteranoidă, ar fi de origine locală, în

timp ce seria masculină ar aparține unei populații străine, cu probabilitate de origine gotică. Starea defectuoasă de conservare a materialului nu ne permite comparații și concluzii mai ample.

Rămâne, deci, ca săpăturile ulterioare să completeze materialul de studiu și să aducă date antropologice mai precise cu privire la originea culturii Sintana de Mureș — Cerneahov.

TABEL

cu vîrsta, sexul și diagnoza tipologică a scheletelor de la Letcani

mormînt nr.	vîrsta	sexul	diagnoza tipologică
4	adultă	♂?	—
5	adultă	♂	—
9	matură	♂	mediteranoidă
10	matură	♂	—
14	adultă	♂	—
15	infans I		—
16	infans I		—
18	adultă	♂	—
19	senil	♂	nordic
20	adultă	♂	—
21	adultă	♂	—
23	adultă	♂	mediteranoidă
24	matură	♂	—
25	adult	♂	nordic
26	infans I		—
28	adult	♂	nordic + elemente protocuropoide
29	infans II		—
30	adultă	♂	mediteranoidă + elemente esteuipoide
31	adultă	♂	—
32	senilă	♂	—
34	adult	♂	nordic
35	matură	♂	—
36	adultă	♂	mediteranoidă
37a	infans II		—
39	infans I		—
40	adultă	♂	mediteranoidă + elemente esteuipoide
42	matură	♂?	—
44	adultă	♂	—
45	infans II		—
47	adultă	♂	—
48	matură	♂	—

BIBLIOGRAFIE

- MARIA CRISTESCU, R. KLÜGER, M. GRAMATOPOL-ROȘCA, *Contribuții la cunoașterea structurii antropologice a populației din cultura Sintana de Mureș — Cerneahov*, AM, VI, 1969, p. 130—152.
- G. F. DEBEȚ, *Paleoantropologija SSSR*, Moscova, 1948.
- GH. DIACONU, *Probleme ale culturii Sintana — Cerneahov pe teritoriul R.P.R. în lumina cercelărilor din necropola de la Tîrșor*, SCIV, XII, 1961, 2, p. 273—289.
- G. B. FEDOROV, *Rezultatele și problemele principale ale cercelărilor arheologice din sud-vestul U.R.S.S., referitoare la primul mileniu al e. n.*, SCIV, X, 1959, 2, p. 371—408.
- O. NECRASOV, M. CRISTESCU, *Caracterizarea antropologică a unui schelet de la Erbiceni de la sfîrșitul sec. IV e. n.*, AM, I, 1961, p. 219—223.
- D. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, *Contribuții paleoantropologice la rezolvarea problemei originii etnice a populației de sec. IV din necropola plană de la Histria, sectorul bazilica extra muros, Studii și cercelări de antropologie*, VI, 1, 1969, p. 17—24.
- Idem, *Beiträge der historischen Anthropologie in bezug auf die Niederdonaubevölkerung während der Völkerwanderungszeit*, *Annuaire Roumain d'Anthropologie*, 6, 1969, p. 2—38.
- D. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, WANDA WOLSKI, *Ein Beitrag der historischen Anthropologie zur Frage der Permanenz im Bestattungsritual*, *Annuaire Roumain d'Anthropologie*, 6, 1969, p. 3—20.
- M. S. VELIKANOVA, *Paleoantropologhičeskij material iz mogil'nikov černjachovskoj kul'tury Moldavii*, *Antropologičeskij Sbornik*, III, 1961, p. 26—52.

S. ANTONIU și M. ONOFREI

ÉTUDE ANTHROPOLOGIQUE DES SQUELETTES DE LA NÉCROPOLE DU IVe
SIÈCLE DE N. È. DE LEȚCANI (DÉP. DE JASSY)

R É S U M É

Cette étude se réfère à la nécropole de Lețcani, datant de l'époque de la civilisation de Sintana de Mureș — Černjachov, où l'on a découvert 48 tombes, dont 32 d'inhumation et 16 d'incinération. Du nombre total de 24 squelettes d'adultes, 5 sont de sexe masculin, 18 de sexe féminin et un squelette dont le sexe n'a pu être précisé.

Le crâne neural des hommes est assez long et d'une largeur moyenne, ce qui donne un indice céphalique moyen mésocrâne, tandis que chez les femmes le crâne est généralement de type dolicochrâne. Le massif facial a été reconstitué seulement pour un squelette d'homme, ayant un indice facial de type eurien, et pour le squelette d'une femme avec l'indice facial de type hypereurien.

La longueur moyenne du squelette, selon la méthode de Manouvrier, est généralement de 168 cm chez les hommes et, selon la méthode de Trotter-Gleser, elle est de 174 cm, ce qui indique une taille masculine assez grande. Chez les femmes, selon la première méthode, elle est en moyenne de 156 cm et de 159 cm selon la seconde.

Le relief osseux du squelette post-crânien des hommes est d'une massivité moyenne, tandis que chez les femmes il est assez gracile.

Diagnose typologique. Parmi les squelettes masculins prédomine le type nordique, quant aux squelettes féminins, y prédomine le type méditerranéoïde, dans un seul cas ce type étant mêlé d'éléments est-europoïdes.

Conclusions. La comparaison au point de vue anthropologique de notre série avec d'autres séries de Roumanie appartenant à la même civilisation ne permet pas de constater une structure anthropologique hétérogène. Le problème qui se pose est celui de savoir si cette hétérogénéité anthropologique correspond à une variabilité ethnique. On sait que les populations qui précèdent celles de la civilisation Sintana de Mureș — Černjachov ont pratiqué fréquemment le rite d'incinération; les populations néolithiques et celles de l'âge du bronze, qui ont été bien étudiées, font partie surtout du type méditerranéoïde. Nous pouvons donc conclure, avec quelque certitude, que le groupe féminin de Lețcani, prédominant méditerranéoïde, est d'origine locale, tandis que le groupe masculin, qui présente des traits prédominants nordiques, appartient peut-être à une population étrangère, probablement d'origine gothique. L'état dans lequel ce matériel osseux a été conservé ne nous permet pas de faire des comparaisons avec les populations gothiques.